

Handreiking Gebiedsontheffing voor beschermde soorten Noord-Brabant

**De Gebiedsgerichte aanpak Natuur
voor Soortenmanagementplannen**

Provincie Noord-Brabant

Colofon

Titel:	Handreiking Gebiedsontheffing voor beschermde soorten Noord-Brabant
Auteur:	Maarten Kaales
Opdrachtgever:	Provincie Noord-Brabant
Begeleidingsgroep:	Arno Teunissen, provincie Noord-Brabant Martien Mols, provincie Noord-Brabant Sylvia Kardon, provincie Noord-Brabant Trineke Bakker, Omgevingsdienst Brabant Noord
Klankbordgroep:	Anke de Glopper, waterschap De Dommel Marieke Willekens, gemeente Meierijstad Martijn Stevens, Arcadis Misha Cillessen, gemeente Tilburg Rob van Dijk, gemeente Tilburg Suzanne Halters, Buijs Ecoconsult Tom Zeegers, BTL
Foto's:	Klaus Roggel (omslagfoto) M.J. (Maarten) Kaales Martin Manders Trineke Bakker
Status uitgave:	Ambtelijk werkdocument, versie maart 2018
Datum uitgave:	mei 2018
Trefwoorden:	Handreiking gebiedsontheffing, Wet natuurbescherming, Noord-Brabant, Soortenmanagementplan, Stappenplan, Omgevingsvergunning

Inhoud

1.	Inleiding	4
1.1	Handreiking	4
1.2	Doel van de Gebiedsgerichte aanpak natuur	4
1.3	Kern Gebiedsgerichte aanpak natuur	4
1.4	Afbakening en voorwaarden om in aanmerking te komen voor een gebiedsontheffing	5
1.5	Gebiedsgerichte aanpak natuur implementeren in Brabant	5
2.	Juridisch kader	6
2.1	Wet natuurbescherming	6
2.1.1	Bevoegd gezag	6
2.1.2	Drie beschermingsregimes	6
2.1.3	Verbodsbepalingen	6
2.1.4	Voorwaarden ontheffing	6
2.1.5	Situaties waarvoor geen ontheffing noodzakelijk is of vrijstelling geldt.	7
2.1.6	Altijd Algemene Zorgplicht	7
2.2	Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo)	7
2.2.1	Onderdeel natuur	7
2.2.2	Wanneer is natuur onderdeel van de Omgevingsvergunning?	7
3.	Soortenbescherming in de praktijk	8
3.1	Inleiding	8
3.2	Soortenbescherming zonder gebiedsontheffing	8
3.3	Soortenbescherming met een gebiedsontheffing	11
4.	Stappenplan voor het aanvragen van een Gebiedsontheffing	15
4.1	Inleiding	15
4.2	Stap 1: Ambitie beschrijven	16
4.3	Stap 2: Gebiedskeuze	16
4.4	Stap 3: Gebiedsanalyse	17
4.5	Stap 4: Soortkeuze	17
4.6	Stap 5: Stakeholders selecteren en benaderen	18
4.7	Stap 6: Onderzoek naar het voorkomen van de geselecteerde beschermde soorten	19
4.8	Stap 7: Kansen en bedreigingen benoemen	21
4.9	Stap 8: Maatregelen uitwerken voor de onderzochte soorten	22
4.10	Stap 9: Gebiedsontheffing aanvragen en ontvangen	23
4.11	Stap 10: Toezicht houden en handhaven; het borgen van een goede uitvoering	24
4.12	Stap 11: Monitoring en evaluatie	24
	Bijlage – Begrippen en afkortingen	25

1. Inleiding

1.1 Handreiking

Hoe is te voorkomen dat economische ontwikkeling en soortenbescherming elkaar niet in de weg staan? Door een plan te ontwikkelen waarin beide met elkaar optrekken en geborgd zijn. Met een dergelijk plan, ook wel soortenmanagementplan (hierna te noemen: SMP) genoemd is het mogelijk om een gebiedsontheffing aan te vragen.

Dit document laat zien wat er nodig is om bij de provincie Noord-Brabant een gebiedsontheffing aan te vragen. Dit is vertaald naar een aantal stappen die een aanvrager moet doorlopen. Deze werkwijze wordt ook wel de Gebiedsgerichte Aanpak Natuur genoemd (hierna te noemen: GAN). Deze handreiking beantwoordt ook de vraag wat de voordelen zijn van een gebiedsontheffing voor economische en ruimtelijke ontwikkelingen én voor soortenbescherming. Er worden naast de verplichte onderdelen voor het kunnen aanvragen van een gebiedsontheffing ook tips gegeven waar je als ontheffing houder profijt van kunt hebben.

1.2 Doel van de Gebiedsgerichte aanpak natuur

De provincie heeft met de handreiking het doel voor ogen invulling te geven aan:

- Het stimuleren van actieve soortbescherming
- Borgen van soortbescherming
- Lastenverlichting voor aanvragers bij de afweging tussen natuur en economie.

Niet alleen via het actieve soortenbeleid maar ook via de ontheffing verlening en het beschermingspoot wil de provincie activiteiten stimuleren waarbij aantoonbaar extra inspanning wordt gedaan voor beschermde soorten. Het gaat dan om het verbeteren en verduurzamen van de leefomstandigheden van (beschermde) soorten. Bijvoorbeeld door de kwaliteit en/of omvang van leefgebieden en relevante functies voor soorten te verbeteren. Dit gaat verder dan wat wettelijk verplicht is volgens de passieve soortbescherming. Het is de ambitie van de provincie Noord-Brabant om de meer dan 700 soorten (flora en fauna) die bedreigd zijn in hun voortbestaan te helpen door de kwaliteit en de omvang van het leefgebied te verbeteren.

De provincie ziet potenties in de werkwijze volgens de GAN. Met deze handreiking wil zij partijen informeren over de kaders en de eisen die aan een gebiedsontheffing worden gesteld. Dit geeft zekerheid en ontzorgd. Ook hecht de provincie waarde aan het delen van kennis en best practices over deze werkwijze.

1.3 Kern Gebiedsgerichte aanpak natuur

De focus bij de Gebiedsgerichte aanpak ligt op het in beeld brengen van verblijfplaatsen en andere ecologische functionaliteiten in een relatief groot gebied, met als doel deze te beschermen en te verbeteren. Dit in tegenstelling tot de reguliere werkwijze waarbij de focus vaak ligt op het uitsluiten van aanwezigheid van soorten op een projectlocatie en het beperken van de negatieve effecten. De Gebiedsgerichte aanpak natuur kent om die reden een andere aanpak dan de reguliere werkwijze. De Gebiedsgerichte aanpak natuur richt zich op relatief grote gebieden, maar kan ook toegepast worden op gebieden met activiteiten die een relatief lange ontwikkeltijd kennen.

Stadsrand 's-Hertogenbosch-Zuid
Foto: Maarten Kaales

De gebiedsgerichte aanpak natuur stimuleert het samenwerken tussen organisaties om een zo groot mogelijk gebied op beschermde soorten te kunnen onderzoeken en kansen te kunnen benutten en borgen. De aanpak gaat over het maken van een Soortenmanagementplan (SMP), over het aanvragen van een gebiedsontheffing, het monitoren van de staat van instandhouding, het bijhouden van een natuurboekhouding en over het zorgvuldig uitvoeren van handelingen.

De provincie ziet met name voor gemeenten een belangrijke rol weggelegd als aanvrager (en regisseur) van een gebiedsontheffing. Gelet op hun publiekrechtelijke taak hebben zij zeggenschap over een groot gebied en zicht op toekomstige ontwikkelingen en activiteiten. Ook andere partijen/organisaties kunnen onder voorwaarden een gebiedsontheffing aanvragen. Zeker als ze hierbij de samenwerking zoeken met andere partijen in het betreffende gebied.

1.4 Afbakening en voorwaarden om in aanmerking te komen voor een gebiedsontheffing

- De GAN is vanzelfsprekend van toepassing op gebieden; naar mate het gebied groter is wordt de GAN aantrekkelijker;
- De GAN betreft meerdere beschermde soorten en dekt langdurige en steeds terugkerende activiteiten;

- Het onderzoek dat in het kader van de GAN plaatsvindt, is een gedegen onderzoek om de nul-situatie van de aanwezige flora en fauna in beeld te brengen. Het onderzoek is transparant en verifieerbaar voor het bevoegd gezag en de ontheffing verlener en moet bij de aanvraag worden gevoegd. Hiervoor mag worden afgeweken van de gangbare onderzoeken die in het kader van reguliere ontheffingen worden uitgevoerd.
- Een SMP moet een wezenlijke bijdrage leveren aan de instandhouding van soorten;
- De ontheffing aanvrager moet de cruciale ecologische relaties in beeld brengen met het omliggende gebied en over aantoonbare zeggenschap bezitten om daar invloed op uit te kunnen oefenen. Dat kan door eigendom of aantoonbare samenwerkingsafspraken met andere gebiedspartijen.
- Er is sprake van een systematische monitoring gedurende de looptijd van de gebiedsontheffing.

1.5 Gebiedsgerichte aanpak natuur implementeren in Brabant

De natuur inclusieve manier van werken, waar de GAN voor staat, heeft alleen kans van slagen wanneer naast overheden ook andere organisaties zich committeren aan deze aanpak. De provincie wil hierin samenwerken met verschillende organisaties waarbij uitgangspunten en 'best practices' met elkaar worden gedeeld. Deze Handreiking helpt daarbij. Door kennisontwikkeling en –borging op dit gebied en het uitdragen van de werkwijze zal de GAN een positieve bijdrage leveren aan de biodiversiteit.

2. Juridisch kader

2.1 Wet natuurbescherming

Met de Wet natuurbescherming wordt nauwkeuriger aangesloten bij de Europese regels. Hierbij is ook nadrukkelijker voorzien in de doorwerking van de beschermingsregimes van het Verdrag van Bonn en het Verdrag van Bern¹. Het is de verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer om te voldoen aan de bepalingen van de Wet natuurbescherming. Als door een activiteit verbodsbepalingen vanuit de Wet natuurbescherming worden overtreden is daar een ontheffing voor het onderdeel soorten voor nodig.

2.1.1 Bevoegd gezag

In de meeste gevallen is de provincie het bevoegde gezag voor het verlenen van een ontheffing voor het onderdeel soorten (uitvoering door de Omgevingsdienst Brabant Noord (afgekort: [ODBN](#)). In sommige gevallen is het [Rijk](#) (uitvoering door Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (afgekort: [RVO](#)) nog het bevoegde gezag.

2.1.2 Drie beschermingsregimes

Er is voor gekozen om, aanvullend op de doorwerking van de internationale en Europese beschermingsregimes, nog een aantal soorten onder een derde beschermingsregime te brengen. 'Andere soorten' worden deze in de Wet natuurbescherming (hierna te noemen: Wnb) genoemd.

Er zijn dus drie beschermingsregimes voor soorten in hoofdstuk drie van de Wnb opgenomen. Bepalend daarbij is om wat voor soortgroep het gaat: [vogels](#) (soorten van de Europese Vogelrichtlijn par 3.1), [soorten van de Europese Habitatrichtlijn](#)¹ (par 3.2) of [andere soorten-groepen](#) (par 3.3). Ieder regime is in een aparte paragraaf beschreven. Daarin staat ook benoemd welke voorwaarden gelden voor het verlenen van een ontheffing. Globaal komen

de verboden en voorwaarden voor ontheffing overeen, maar onderling zitten hier wat verschillen tussen.

2.1.3 Verbodsbepalingen

Het is verboden om dieren te vangen of doden, of om hun voortplantings- of rustplaatsen te beschadigen of vernielen. Ook mogen planten niet geplukt, afgesneden of vernield worden. Voor de vogels en soorten van de habitatrichtlijn is het ook verboden om dieren opzettelijk te verstoren of hun eieren te rapen of hun nesten te vernielen. Voor vogels geldt de bescherming van nesten in alle gevallen voor broedende vogels. Daarnaast zijn er vogelsoorten waarvan het nest jaarrond beschermd is, omdat deze soort elk jaar hetzelfde nest gebruikt en/of niet zelf een nest kan bouwen. Daarbij gaat de bescherming vaak niet alleen om het nest of de rustplaats op zich, maar om de 'ecologische functionaliteit' daarvan. Dat wil zeggen ook de onderdelen daar omheen die van belang zijn voor de instandhouding van de soort (bijvoorbeeld functies zoals foerageergebied voor dieren of vaste vliegroutes van vleermuizen).

2.1.4 Voorwaarden ontheffing

Om negatieve effecten te kunnen bepalen is inzicht nodig in de aantallen en van functies binnen het plangebied voor de beschermde soorten. Vaak wordt eerst een QuickScan uitgevoerd. Als blijkt dat het onderzoeksgebied geschikt is voor beschermde soorten en het niet uitgesloten is dat als gevolg van de activiteit verboden overtreden worden, dan is er nader veldonderzoek nodig naar de verspreiding, aantallen en ecologische functionaliteiten. Op basis daarvan kunnen dan ook de mogelijke maatregelen bepaald worden. Wanneer uit de effectbeoordeling blijkt dat er negatieve gevolgen zijn te verwachten (voor zowel individuen

¹ Het gaat om soorten die staan op de bijlage IV bij de Habitatrichtlijn, bijlage II bij het Verdrag van Bern of bijlage I van het Verdrag van Bonn (zie Wnb, artikel 3.5 eerste lid).

als voor de populatie) en er wordt voldaan aan voorwaarde 1 en 2 kan via het [loket van de Provincie](#) een ontheffing aangevraagd worden.

2.1.5 *Situaties waarvoor geen ontheffing noodzakelijk is of vrijstelling geldt.*

Provinciale Staten kunnen vrijstelling verlenen. De voorwaarden hiervoor volgen uit de Vogel- en Habitatrichtlijn en zijn vastgelegd in de Wet natuurbescherming. Gedeputeerde Staten zijn bevoegd voor het verlenen van ontheffingen om afwijkingen van de verbodsbepalingen toe te staan.

Er is een aantal situaties waarin er geen ontheffing plicht geldt. Dat is bijvoorbeeld als de Omgevingsvergunning al het onderdeel soorten bevat. De provincie heeft voor een aantal soorten en voor bepaalde activiteiten een vrijstelling opgenomen in haar [Verordening natuurbescherming](#) Noord-Brabant (paragraaf 2 Verordening).

De verboden gelden ook niet voor activiteiten die (aantoonbaar) worden uitgevoerd volgens een door het Ministerie goedgekeurde gedragscode ([Wnb, art. 3.31](#)). Daarbij gelden wel voorwaarden voor de gevallen en soorten waarvoor de gedragscode geldt. Veel [gemeenten](#) en ook [andere organisaties](#) hebben, ten tijde van de Flora- en Faunawet, dergelijke gedragscodes opgesteld.

Kleine marters (wezel, bunzing en hermelijn) zijn door provincie Noord-Brabant niet langer vrijgesteld middels de Verordening.

Foto: Maarten Kaales

2.1.6 *Altijd Algemene Zorgplicht*

De algemene zorgplicht ([Wnb, art. 1.11](#)) geldt altijd en voor iedereen. Of het nu wel of niet om beschermde soorten gaat en of er nu wel of geen ontheffing nodig is of vrijstelling geldt. De zorgplicht houdt in dat eenieder die kan vermoeden dat er een negatief effect op soorten (en individuen) is, maatregelen neemt om effecten te voorkomen of te minimaliseren.

2.2 **Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo)**

2.2.1 *Onderdeel natuur*

Ook in het kader van de Wabo is natuur een van de onderdelen waarop getoetst wordt (ontvankelijkheidstoets en inhoudelijke toets). Voor de onderdelen natuur (Natura 2000 of soorten) geldt dat dit altijd in combinatie moet zijn met een ander onderdeel waarvoor een omgevingsvergunning nodig is.

2.2.2 *Wanneer is natuur onderdeel van de Omgevingsvergunning?*

De Wabo geeft aan voor welke onderdelen (Wabo, art 2.1) een omgevingsvergunning nodig kan zijn. Via het Besluit omgevingsrecht (Bor) is bepaald dat dit ook de onderdelen Natura 2000 en beschermde soorten (flora en fauna) kan omvatten, als hier niet al een losse vergunning/ ontheffing voor is aangevraagd. Dat betekent dat initiatiefnemer kan kiezen: 1. Twee afzonderlijke vergunningen – één ontheffing voor soorten en een omgevingsvergunning –, of 2. een omgevingsvergunning waar de ontheffing van beschermde soorten een zelfstandig onderdeel van uitmaakt. Het onderdeel beschermde soorten is een relevant onderdeel van de Omgevingsvergunning als het daadwerkelijk een handeling betreft waarbij verboden van de Wet natuurbescherming overtreden worden. Hiervoor is bepaald (Bor, art 6.10a) dat voor deze onderdelen een Verklaring van geen bedenkingen (Vvgb) nodig is van, in de meeste gevallen, de provincie.

3. Soortenbescherming in de praktijk

3.1 Inleiding

In hoofdstuk 1 werd al aangegeven wat het doel van de provincie is; actieve soortbescherming, borging van soortbescherming en lastenverlichting voor alle aanvragers bij de afweging natuur en economie.

In hoofdstuk 2 Juridisch kader is aangegeven dat er met betrekking tot soortenbescherming drie beschermingsregimes zijn; die van de Vogelrichtlijn, de Habitatrichtlijn en die van 'andere soorten'. Bij soortenbescherming in de praktijk, waar dit hoofdstuk over gaat, maken we onderscheid in passieve en actieve soortbescherming. In de praktijk ligt het accent op de passieve soortbescherming en moet iedere initiatiefnemer zich houden aan de verbodsbepalingen uit de Wet natuurbescherming, waaronder de algemene zorgplicht. Bij overtreding van verbodsbepalingen is een ontheffing nodig, meestal van de provincie, die verleend kan worden indien aan de drie wettelijke voorwaarden wordt voldaan (zie paragraaf 2.1.4).

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de verschillen in de praktijk tussen reguliere aanvragen (effecten beperken) en de gebiedsontheffing (kansen benutten). Een van de doelen van provincie Noord-Brabant met deze Handreiking is het stimuleren van actieve natuurbescherming. De rollen en bevoegdheden die daarbij horen worden eveneens in dit hoofdstuk besproken.

Uitgangspunt voor dit hoofdstuk is het uitvoeren van een ruimtelijke ingreep.

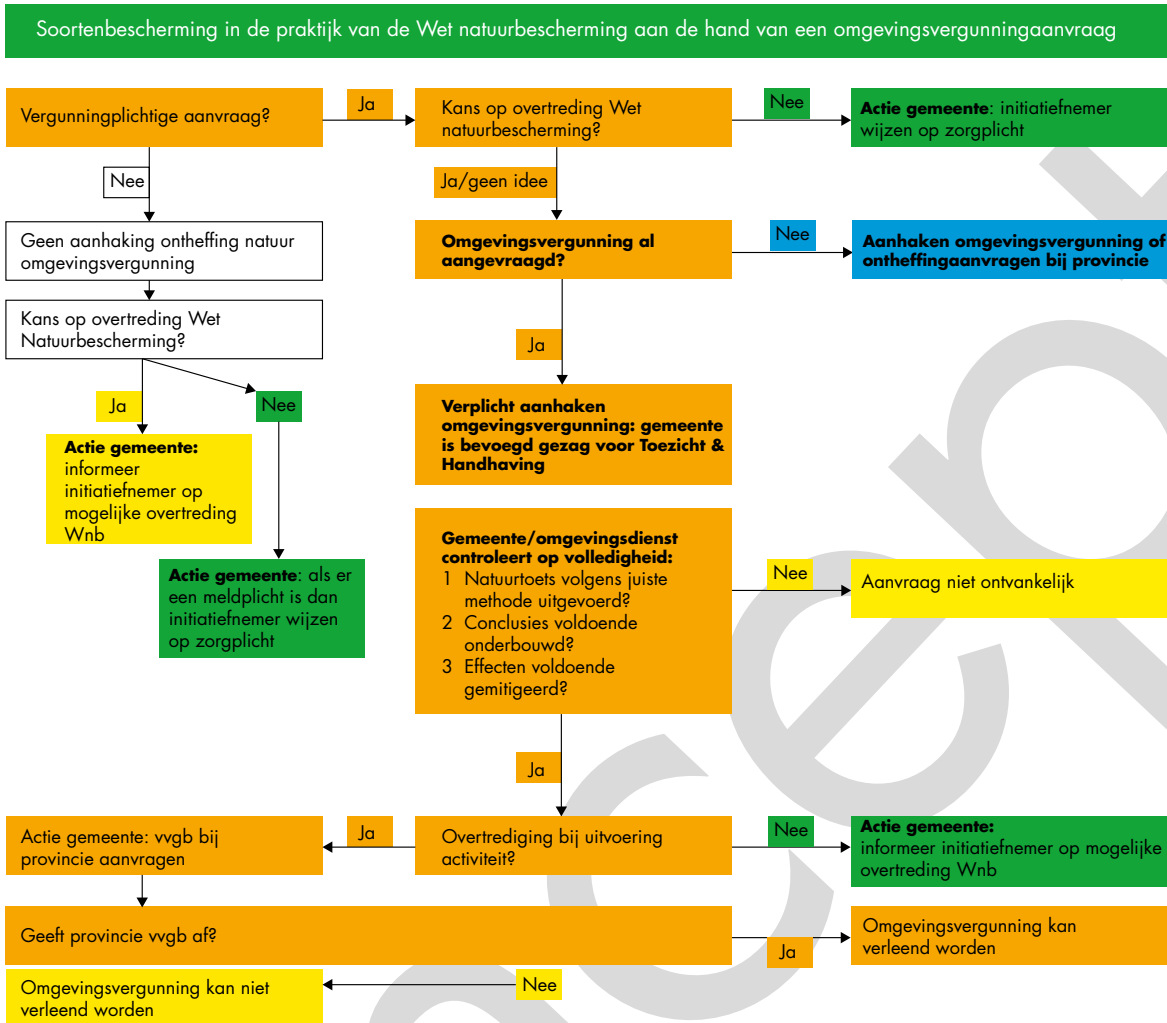
3.2 Soortenbescherming zonder gebiedsontheffing

Bij veel ruimtelijke ontwikkelingen komen de beschermde soorten pas laat in beeld en worden zij nogal eens als belemmerend in de procedure ervaren.

Grondeigenaren zoals gemeenten, waterschappen, projectontwikkelaars en woningbouwcorporaties komen door hun activiteiten vaak in aanraking met de regels van de Wet natuurbescherming.

Huismussen waarvan de nesten, die dienen als verblijfplaats, jaarrond beschermd zijn, worden vaak aangetroffen bij woningbouwrenovaties
Foto: Maarten Kaales

Afbeelding 3.1: Processchema soortenbescherming aan de hand van een omgevingsvergunningaanvraag. In het oranje de weg die afgelegd moet worden tot het verkrijgen van een omgevingsvergunning.

Niet-vergunning plichtige activiteiten

Wanneer de handeling niet vergunning plichtig is in het kader van de Wabo maakt de gemeente geen onderdeel uit van het proces. In het geval van slopen dient er melding bij de gemeente te worden gedaan. Daarnaast kan het nodig zijn om voorafgaand aan de sloop een onderzoek uit te laten voeren naar beschermde soorten. Mogelijk is hiervoor ook een losse ontheffing soorten nodig. Wanneer bij niet-vergunning plichtige activiteiten in het kader van de Wabo (mogelijk) verbodsbepalingen uit de Wnb worden overtreden is de provincie bevoegd gezag voor toezicht en handhaving.

Eenieder kan een melding of een handhaving-verzoek indienen wanneer er aanwijzingen of twijfels zijn over het zorgvuldig handelen van de partij die de activiteit uitvoert. Bij een losse ontheffing soorten is de provincie verantwoordelijk voor het toezicht op het uitvoeren van de voorschriften uit de verleende ontheffing. De provincie voert als bevoegd gezag steekproefsgewijs controles uit.

Vergunning plichtige activiteiten

De behandeling van aanvragen om een omgevingsvergunning en de controle op de naleving van de genomen besluiten wordt door drie Brabantse omgevingsdiensten namens de provincie en gemeenten uitgevoerd.

De Omgevingsdienst Brabant Noord (afgekort: ODBN) is belast met het beoordelen van onthefingen in het kader van de Wet natuurbescherming (vanuit provinciale bevoegdheid).

Kans op overtreding van een verbodsbepaling Wet natuurbescherming?

Als er beschermde soorten in het geding zijn en 'soorten' is onderdeel van de omgevingsvergunning, dan gelden hiervoor vanuit de Ministeriële regelgeving Omgevingsrecht (hierna te noemen Mor) bepaalde indieningsvereisten (Mor, art. 8.2).

Om de vraag of het onderdeel soorten relevant is te kunnen beantwoorden heeft de initiatiefnemer, dat ook een waterschap of gemeente kan zijn, kennis nodig van de (mogelijk) voorkomende beschermde soorten en bijbehorende habitats. Deze kennis is niet altijd aanwezig. Initiatiefnemers zijn niet altijd op de hoogte van de noodzakelijkheid van een natuurtoets wanneer er onvoldoende of geen natuurgegevens bekend zijn.

In de meeste gevallen wordt er gestart met een globale natuurtoets, beter bekend als QuickScan. Hierin wordt een indicatie gegeven van de mogelijk voorkomende beschermde soorten. Indien nodig wordt er een vervolgonderzoek uitgevoerd (natuurtoets) om het gebruik van het plangebied door beschermde soorten vast te stellen of uit te sluiten. De focus ligt bij de het onderzoek op het aantonen van aan- of afwezigheid van soorten en relevante ecologische functies. Eventuele negatieve effecten ten aanzien van de vastgestelde beschermde soorten worden zoveel mogelijk geminimaliseerd (gemitigeerd).

Aanhaken of niet?

Wanneer mitigatie niet leidt tot het voorkomen van een overtreding op een verbodsbepaling dient er gecompenseerd te worden. Het compenseren van negatieve effecten houdt in dat negatieve effecten niet voorkomen kunnen worden met als gevolg het overtreden van verbodsbepalingen.

Een initiatiefnemer kan ook besluiten, wanneer de natuurtoets aantoonbaar dat een ontheffing nodig is, om voorafgaand aan de omgevingsvergunningaanvraag een afzonderlijke ontheffing bij de provincie aan te vragen. Voor een rechtstreekse ontheffing aanvraag geldt een reguliere procedure met een termijn van 13 weken. Door het vragen van aanvullingen kan die termijn opgeschort worden. Deze procedure loopt via de provincie (uitvoering door ODBN). De ontheffing wordt beoordeeld op ontvankelijkheid en compleetheid, er kan daarvoor een aanvulling gevraagd worden, waarna het besluit wordt genomen. Toezicht en handhaving op deze onthefingen ligt bij de provincie (uitvoering door Brabantse omgevingsdiensten).

Toetsen op ontvankelijkheid door gemeente of omgevingsdienst

Het Wabo bevoegd gezag toetst of alle benodigde onderdelen van de omgevingsvergunning zijn aangevraagd en of de aanvraag voor deze onderdelen, waaronder het onderdeel soorten, ontvankelijk is.

Het kan voorkomen dat de uitgevoerde natuurtoets onvoldoende de verwachte effecten onderbouwd of niet over alle gegevens beschikt. De gemeente neemt dan ook contact op met de initiatiefnemer en vraagt om een aanvulling. In de meeste gevallen betekent dit dat de proceduretermijn van de aanvraag wordt opgeschort. Wanneer de aanvraag ontvankelijk is, kan gemeente met deze informatie voor het onderdeel soorten of Natura 2000 een Verklaring van geen bedenkingen aanvragen bij de provincie (uitvoering ODBN).

De ODBN toetst de aanvraag inhoudelijk op compleetheid, vraagt via gemeente zo nodig om aanvulling en neemt een besluit op het verzoek om de Vvgb. De gemeente neemt dit onderdeel op in de omgevingsvergunning. Voor een omgevingsvergunning waar natuur onderdeel van is, geldt altijd de uitgebreide uniforme openbare voorbereidingsprocedure (UOV-procedure) met een termijn van 26 weken waarbij eerst een ontwerpbesluit wordt genomen. Het ontwerpbesluit wordt 6 weken ter inzage

gelegd. Na deze 6 weken ter inzage worden eventuele reacties verwerkt en wordt het besluit definitief gemaakt.

Toezicht en handhaving bij vergunning plichtige activiteiten

Toezicht en handhaving op de omgevingsvergunningen (al dan niet met het onderdeel natuur) ligt bij de gemeente.

3.3 Soortenbescherming met een gebiedsontheffing

Er bestaan verschillende scenario's wanneer er gewerkt wordt met een gebiedsontheffing. In afbeelding 3.3 hieronder wordt het scenario geïllustreerd waarbij de gemeente in het bezit is van een gebiedsontheffing. Het is ook mogelijk dat een woningbouwcorporatie, waterschap of andere partij die over een substantieel eigendom of zeggenschap in dat gebied beschikt, in aanmerking komt voor een gebiedsontheffing.

Soortenmanagementplan

De kern van de Gebiedsgerichte aanpak natuur wordt gevormd door het soortenmanagementplan voor een bepaald gebied. Er wordt één gebied onderzocht in plaats van vele kleine natuurtoetsen. Hierdoor ontstaat een integraal beeld van soorten en ecologische functies. Dit is de basis voor, in relatie tot ruimtelijke ontwikkelingen, een uitvoeringsplan waarbij aangegeven wordt op welke manier er met de soorten rekening gehouden moet worden en op welke manier kansen voor de betreffende soorten benut kunnen worden.

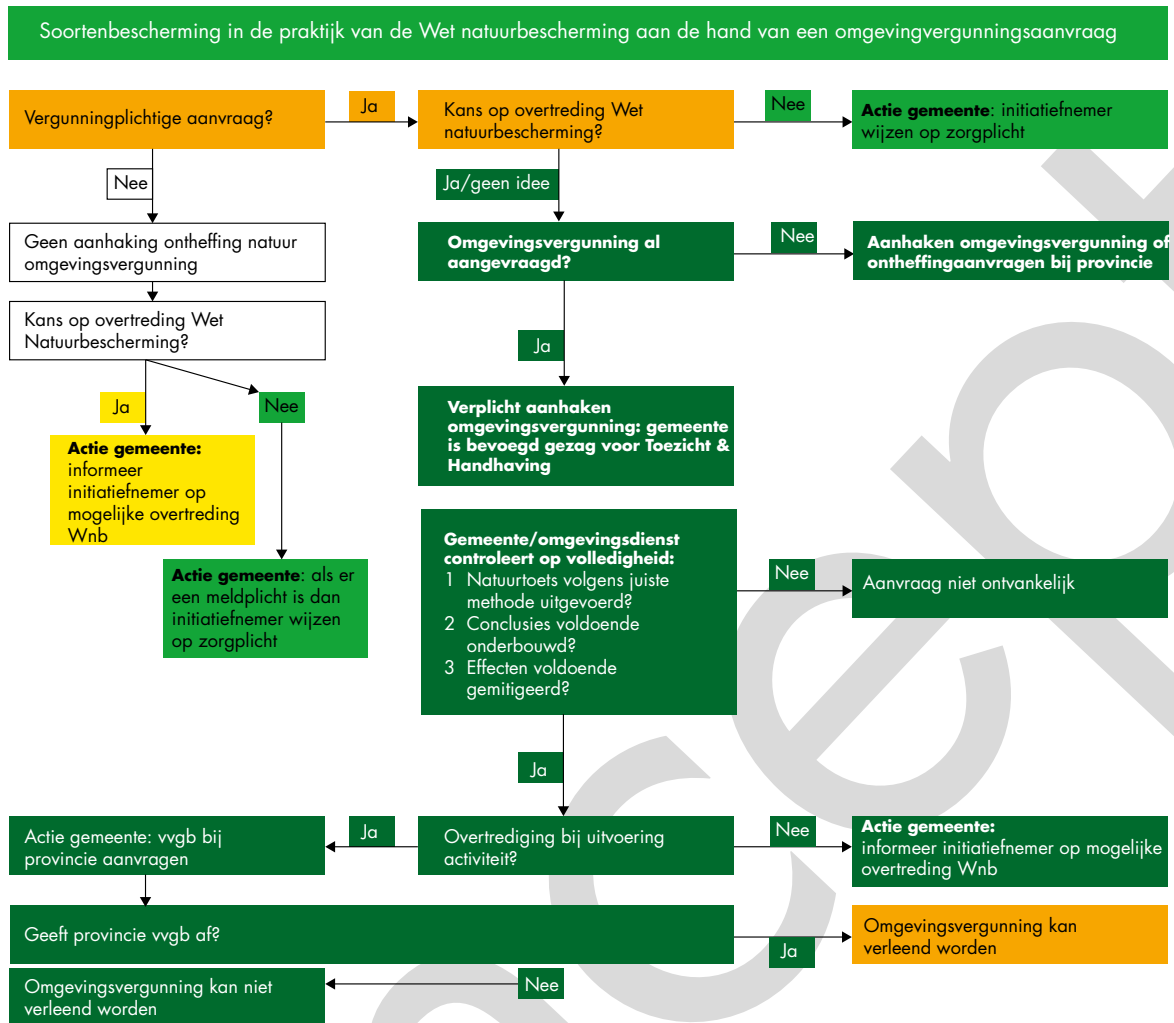
Een soortenmanagementplan (SMP) beschermt het leefgebied van een soort door de ecologische functies te borgen. Hierbij ligt het accent op het borgen van functies in plaats van op de locaties.

Een soortenmanagementplan gaat ook over de methode van onderzoek om de ecologische context in beeld te brengen. Gemotiveerd afwijken van onderzoekstandaarden (zoals verwoord in de kennisdocumenten) is toegestaan. Deze inventarisatieprotocollen zijn ontwikkeld met het oog op onderzoeken binnen

een relatief klein projectgebied. Onderzoek op gebiedsniveau vergt een andere aanpak. Daarover meer in hoofdstuk 4.

Belangrijk onderdeel van een SMP is het benutten van kansen en het borgen en implementeren van de nieuwe werkwijze en de te nemen maatregelen en het toezicht daar op. Dit kan via de zogenaamde "natuurboekhouding". De natuurboekhouding zorgt er voor dat uitgevoerde en kansrijke locaties voor faunavorzieningen of andere mitigerende- en compenserende maatregelen (aanleg van groen, lichtreducerende maatregelen) voor beschermde soorten worden geregistreerd. Hierdoor wordt de duurzame invulling van de ecologische functie geborgd. Het gevolg is een duurzame investering in het leefgebied van een soort. Het duurzaam borgen van condities voor de benodigde ecologische functies is de sleutel voor een gunstige staat van instandhouding (2.1.4).

De natuurboekhouding draagt ook bij aan de monitoring van de effectiviteit van uitgevoerde maatregelen. Monitoring wordt door de ontheffinghouder uitgevoerd. Deze evaluatie toetst het voorkomen van de ecologische functies en het voorkomen van de soorten waarvoor de gebiedsontheffing is afgegeven. Dit onderzoek is minder intensief dan het basisonderzoek. De evaluatie kan plaatsvinden door middel van goed onderbouwde representatieve steekproeven. De ontheffinghouder is, binnen de voorschriften vanuit de ontheffing, vrij in het kiezen van de middelen die daarvoor worden ingezet. In het SMP wordt een ecologisch werkprotocol opgenomen waarin is uitgewerkt hoe handelingen zorgvuldig uitgevoerd kunnen worden. In hoofdstuk 4 wordt hier verder aandacht aan besteed.

Afbeelding 3.3: Processchema soortenbescherming aan de hand van een omgevingsvergunningaanvraag. In het donkergroen de weg die met een gebiedsontheffing niet meer afgelegd hoeft te worden voor het verkrijgen van een omgevingsvergunning.

Niet-vergunning plichtige activiteiten

Vergunning vrije Wabo-activiteiten vallen rechtstreeks onder de controle van de provincie. Activiteiten van een initiatiefnemer die plaatsvinden in een gebied waar een gebiedsontheffing voor is afgegeven kunnen aanhaken indien de activiteiten van invloed zijn op de soorten waarvoor een ontheffing is afgegeven. Zie verder 3.2.

Vergunning plichtige activiteiten

Bij Omgevingsvergunning plichtige activiteiten zal de gemeente toetsen of het onderdeel natuur relevant is of niet (bijvoorbeeld doordat de activiteit valt onder de gebiedsontheffing en er dus al een ontheffing is afgegeven).

De ontheffing houder is verantwoordelijk voor de natuurboekhouding en het uitvoeren van soort-specifieke maatregelen. In het kader van de verstrekte omgevingsvergunning kan de gemeente een controle uitvoeren.

Kans op overtreding van een verbodsbepaling Wet natuurbescherming?

Wanneer een gemeente een gebiedsontheffing heeft gekregen van de provincie worden aanvragen uit dat gebied door de gemeente voor het onderdeel natuur getoetst aan de voorwaarden uit de gebiedsontheffing. Om antwoord te geven op de vraag of de kans bestaat dat als gevolg van een aanvraag de Wnb overtreden zal gaan worden is er voor de soorten waarvoor een ontheffing is afgegeven geen natuur-

De gierzwaluw is een typische gebouw bewonende soort

Foto: Martin Manders

toets meer nodig. Bij gebouw bewonende soorten die in vrijwel alle natuurtoetsen in het stedelijk gebied worden vastgelegd levert dat voor de aanvrager als voor de vergunningverlener tijdswinst op.

Aanhaken of niet?

Deze optie is bij een gebiedsontheffing voor de soorten waarvoor een ontheffing is afgegeven niet van toepassing meer.

Rechtstreeks de provincie benaderen voor een ontheffing is niet meer van toepassing in dit voorbeeld. De provincie zal naar de gebiedsontheffing verwijzen waarvan de gemeente in afbeelding 3.3 de eigenaar is. Ditzelfde geldt wanneer een waterschap een gebiedsontheffing voor herstelwerkzaamheden heeft ontvangen in een gebied waarvoor een SMP is gemaakt ten behoeve van bepaalde soorten. De provincie kan steekproefsgewijs de uitvoering van de gebiedsontheffingen controleren bij een waterschap, woningbouwcorporatie, gebiedsontwikkelaar of gemeente.

Toezicht en handhaving bij vergunning plichtige activiteiten

Om activiteiten waarvoor een gebiedsontheffing is aangevraagd te kunnen controleren kan gebruik worden gemaakt van de natuurboekhouding. Mitigerende en compenserende maatregelen moeten uitgevoerd worden zoals verwoord in het soortenmanagementplan waarbij gelet wordt op;

- de juiste locatie

- het moment van uitvoeren
- de duurzaamheid van de maatregel

De voordelen van de GAN op een rij

Met de GAN is er voor de beschermde soorten en voor de ontwikkelaars veel winst te behalen. Met een gebiedsontheffing worden vleermuizen en vogels die verblijven in gebouwen op een groter gebiedsniveau beschermd en worden kansen in beeld gebracht en benut. Hierdoor wordt er meer gewerkt vanuit de geest van de wet; bescherming van soorten begint bij het behouden en ontwikkelen van populaties en hun leefgebieden. De bescherming van soorten wordt geborgd door het registreren van maatregelen die worden uitgevoerd om het leefgebied van soorten te verbeteren (natuurboekhouding). Deze maatregelen kunnen bestaan uit fauna-voorzieningen in gebouwen, mitigerende maatregelen bij infrastructuur of speciaal aangelegd groen.

Wanneer een gemeente een gebiedsontheffing Wet natuurbescherming heeft, betekent dat voor de gemeente ook twee slagen in één; zowel de toets die de gemeente moet doen voor de Wabo (natuur terecht wel of geen onderdeel en beoordelen ontvankelijkheid), als de gevallen waarin zij initiatiefnemer zijn, worden via de GAN geregeld. Daarnaast is de natuurinformatie bruikbaar voor andere gemeentelijke taken (natuurbeleid, ruimtelijke ordening, groenbeheer).

Doordat de Gebiedsaanpak Natuur de soort als uitgangspunt heeft kunnen de ecologische gegevens ook gebruikt worden voor:

- Het maken van bestemmingsplannen (vanaf 2018: Omgevingsplannen)
- Het maken van (natuur inclusief) beleid
- Het wijzigen van groenbeheer (omvormingsbeheer)
- Het toetsen van omgevingsvergunningen

Het gebiedsdekkend onderzoek kent daarmee meerdere toepassingen voor gemeenten als gebruiker.

Lastenverlichting treedt op wanneer er met één ontheffing en één onderzoek gewerkt kan worden in plaats van meerdere ontheffingen en meerdere onderzoeken.

Ontwikkelaars moeten vaak, wanneer er geen gebiedsontheffing is, voor elk pand of elke activiteit apart een ontheffing aanvragen. Vaak gekoppeld aan een onderzoek dat aan moet tonen of er beschermde vogels en vleermuizen verblijven in het betreffende pand met als resultaat: lange procedures.

Ontwikkelaars hoeven bij een gebiedsontheffing voor het slopen van een pand geen aparte vergunning voor beschermde soorten bij de provincie meer aan te vragen. Voor de sloop en de bouw is duidelijk onder welke voorwaarden en met welke maatregelen voor de soorten het project kan plaatsvinden. Zo mag bijvoorbeeld niet gesloopt worden tijdens het broedseizoen, daarnaast moet indien er soorten aanwezig zijn, ook in de dakconstructies van de nieuwe gebouwen ruimte zijn voor de vogels en vleermuizen om zich te nestelen. Doordat de ecologische context van de onderzochte soorten bekend is bij de gemeente zijn de te volgen stappen en de daarmee gepaarde tijdsduur bekend. Hierdoor komen zowel de initiatiefnemer als de gemeente niet meer voor verrassingen te staan.

Bovendien zorgt de gebiedsontheffing er voor dat slopen, waar sinds 1 april 2012 geen vergunning meer nodig is, weer een relatie krijgt met het nieuw te bouwen pand. En dat betekent kansen om de staat van instandhouding te borgen.

Met een gebiedsontheffing en een gedegen soortenmanagementplan waarbij de rollen goed zijn uitgewerkt ziet het proces er minder complex uit en kost minder tijd. Het geeft meer zekerheid voor de uitvoering en biedt kansen voor soortenbescherming.

Doorkijk

De ambitie van de provincie stopt niet met deze Handreiking. De provincie werkt aan een provinciaal netwerk van deskundigen en stakeholders en ontsluit actuele kennis over de Gebiedsgerichte aanpak natuur.

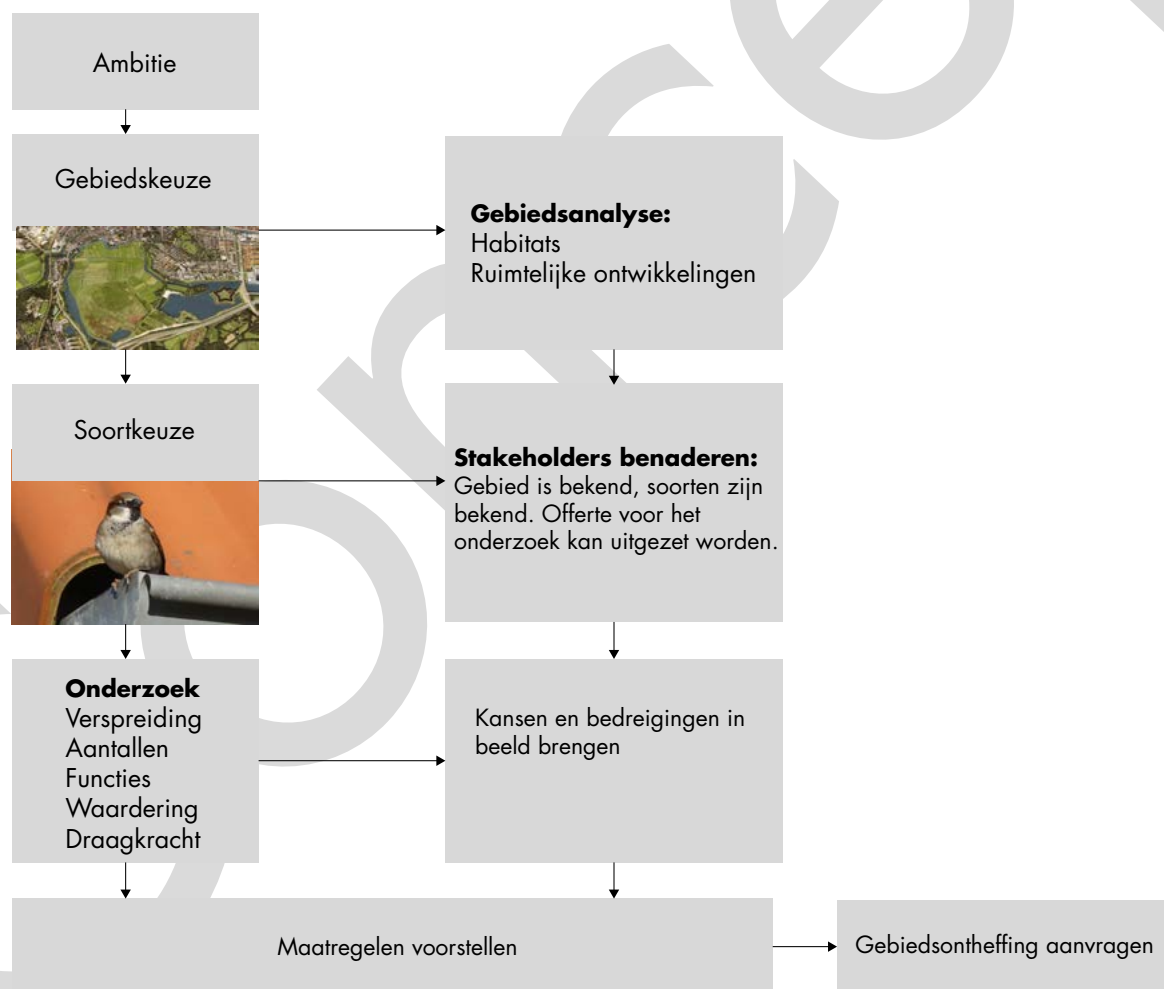
De provincie actualiseert de 'Handreiking gebiedsontheffing voor beschermde soorten' op basis van de eerste bevindingen in de praktijk. Het volgende hoofdstuk laat de stappen zien die genomen kunnen worden bij het maken van een soortenmanagementplan in het kader van een aanvraag voor een gebiedsontheffing.

4. Stappenplan voor het aanvragen van een Gebiedsontheffing

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de stappen voor het maken van een soortenmanagementplan en het aanvragen van een gebiedsontheffing nader toegelicht. Gezamenlijk vormen ze de Gebiedsgerichte aanpak natuur. Per stap is aangegeven wat verplicht is in verband met het aanvragen van de gebiedsontheffing en wat als tip gezien kan worden. Dit stappenplan is geen blauwdruk, maar een richtlijn. Omdat het een relatief nieuwe aanpak is, betekent dit dat er ruimte is voor een (onderbouwde) afwijkende aanpak en ontwikkeling van de Gebiedsgerichte aanpak natuur.

Lokale omstandigheden kunnen ervoor zorgen dat een stap niet nodig is of anders wordt ingevuld. Gemiddeld genomen is de verwachting dat het uitvoeren van een gebiedsonderzoek in combinatie met het schrijven van een SMP een jaar in beslag neemt. Een eenmaal verleende gebiedsontheffing voor een periode van 5 á 10 jaar betekent veel tijdswinst (H3). Het proces van het SMP-stappenplan is globaal vertaald naar onderstaand schema.

Het totale stappenplan bestaat uit 11 stappen:

- Stap 1: Ambitie beschrijven
- Stap 2: Gebiedskeuze
- Stap 3: Gebiedsanalyse
- Stap 4: Soortkeuze
- Stap 5: Stakeholders selecteren en benaderen (facultatief)
- Stap 6: Onderzoek naar beschermde soorten
- Stap 7: Kansen en bedreigingen
- Stap 8: Maatregelen voorstellen voor de geselecteerde beschermde soorten
- Stap 9: Gebiedsontheffing aanvragen en ontvangen
- Stap 10: Toezichthouden en handhaven
- Stap 11: Monitoren en evalueren

4.2 Stap 1: Ambitie beschrijven

Het is belangrijk om de gebiedsvisie en ambitie van de organisatie te verwoorden. Daarbij kan gedacht worden aan een (gemeentelijke of organisatie brede) visie op natuur en groen met speerpunten als duurzaamheid / klimaat, landschap of ambassadeurssoorten. Dit kan richting geven aan de Gebiedsgerichte aanpak natuur en gebruik binnen en buiten de organisatie stimuleren.

Doel is het hebben van een kader voor het toepassen van actieve soortenbescherming dat invulling krijgt door de Gebiedsgerichte aanpak natuur.

Het resultaat van deze stap is een (vastgestelde) ambitie die de basis kan vormen voor een Gebiedsgerichte aanpak natuur met een Gebiedsontheffing als resultaat. Belangrijk is dat het bestuur van de organisatie die een Gebiedsontheffing wil aanvragen zich committeert aan de werkwijze. Hierdoor zal de implementatie in de organisatie beter verankerd kunnen worden. Een heldere, en afrekenbare ambitie bepaald ook in grote mate de duur van de gebiedsontheffing (5 of 10 jaar).

4.3 Stap 2: Gebiedskeuze

Voor de ontheffing aanvraag is een duidelijke afbakening van het gebied nodig waarvoor de Gebiedsontheffing wordt aangevraagd. Daarbij

is het van belang dat het gebied een zekere omvang heeft. Hiermee kunnen (deel)populaties van soorten en diverse ecologische functies een integrale plek krijgen in het gebied. Dit verhoogt de meerwaarde voor de soorten.

Het doel van deze stap is het verkrijgen van duidelijkheid voor welk gebied de Gebiedsontheffing wordt aangevraagd en waar straks als gevolg daarvan een ander natuurtoetskader wordt gehanteerd. Hiermee wordt de reikwijdte van het SMP bepaald waarbinnen de te nemen maatregelen en de gunstige staat voor onderbouwd moet worden. Let op! Er is een verschil tussen onderzoek naar gebouw bewonende soorten in het stedelijk gebied (o.a. huismus, gierzwaluw, gewone dwergvleermuis) en soorten die in het buitengebied voorkomen (o.a. steenuil, kerkuil). Het type gebied en de grootte zullen van invloed zijn op de soortkeuze.

Er zijn drie belangrijke parameters die van invloed zijn op de gebiedskeuze:

- De zeggenschap over het gebied, bv door eigendom of aantoonbare samenwerkingsafspraken met andere gebiedspartijen
- De ecologische relaties van een soortgroep/ soorten
- De verwachte (vergunning plichtige) ruimtelijke ontwikkelingen.

De minimale grootte van een gebied is afhankelijk van de aanwezigheid van de relevante soorten ecologische functies (bijvoorbeeld de verschillende verblijfplaatsen van vleermuizen in gebouwen of de directe relatie tussen nestplaatsen van bepaalde vogels en hun foerageergebied). Idealiter omvat een gebied deze diverse ecologische functies. Als dat niet mogelijk is, is het belangrijk dat er voor de soorten wel een relatie wordt gelegd met de omgeving van het plangebied en de kansen/bedreigingen en draagkracht van de omgeving. Daarmee kan ook voor een kleiner en beperkter plangebied de meerwaarde aangetoond worden voor de soorten.

Tip:

Ben je als woningbouwcorporatie voornemens te gaan werken met de Gebiedsgerichte aanpak natuur door een gebiedsontheffing aan te vragen, neem dan ook contact op met de betreffende gemeente. De gemeente is verantwoordelijk voor de openbare ruimte.

Samenwerken tussen instanties zoals gemeenten, waterschappen, Rijkswaterstaat, provincie, woningbouwcorporatie en projectontwikkelaars kan de effectiviteit van een SMP en de aan te vragen gebiedsontheffing vergroten.

Kies het gebied niet te klein zodat er voldoende ecologische functies in het leefgebied aanwezig zijn. In het SMP wordt vervolgens onderbouwd hoe deze functionaliteiten voor een populatie duurzaam geborgd kunnen worden.

4.4   Stap 3: Gebiedsanalyse

Het is raadzaam om een gebiedsanalyse uit te voeren, hiermee worden de natuurwaarden en natuurtypen en ontwikkelingen binnen het plangebied in beeld gebracht. Dit helpt ook bij het bepalen van welk veldonderzoek nodig is. Bovendien krijg je in een relatief vroeg stadium inzicht in de mogelijke aanwezigheid van soorten en de bijbehorende mogelijke functies. Het doel is inzicht te krijgen in potentieel geschikte leefgebieden van beschermde soorten. Een ruimtelijke trend zoals het bebouwen van voormalige landbouwgrond, het slopen van panden en het na-isoleren van spouwmuren of het herstellen van een watermilieu heeft impact op het functioneren van bestaande en potentieel geschikte ecologische functies in een gebied.

De gebiedsanalyse bestaat uit twee delen; de analyse van voorkomende habitats van beschermde soorten en

- het (zo veel mogelijk) analyseren van ruimtelijke trends en ontwikkelingen en van (toekomstige) beheer-/natuurherstelprojecten. Dit kan per gemeente en per gebied sterk verschillen.

Voor de habitat-analyse kan een gis-analyse met landschapskenmerken in combinatie met actuele verspreidingsgegevens worden uitgevoerd. Door naar het onderzoeksgebied te kijken met een bril van toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen /natuurherstelprojecten wordt er een indruk verkregen in de verandering van de huidige aanwezige habitats. Het vigerende bestemmingsplan dat van toepassing is op het gebied is een goed uitgangspunt.

Verder kan er gebruik worden gemaakt van een ruimtelijke structuurvisie, groenbeleidsplan, stedenbouwkundigplan en bijvoorbeeld beheerplannen.

Een ecologisch deskundige krijgt op die manier een indruk op wat voor een manier ruimtelijke ontwikkelingen kunnen leiden tot verandering van de ecologische omstandigheden.

Op basis van de geanalyseerde habitats wordt de ecologische draagkracht van het gebied berekend.

4.5   Stap 4: Soortkeuze

Een ontheffing wordt voor bepaalde soorten aangevraagd. De keuze voor een soort houdt in dat je kiest voor het in kaart brengen van (beschermde) ecologische functies die van levensbelang zijn voor de betreffende soort(en).

*Bosbeekjuffer, een soort die algemeen voorkomt in het stroomgebied van de Dommel
bron: libellengids.nl*

In deze stap kan er naar aanleiding van de gebiedsanalyse één of meerdere soorten gekozen worden waarvoor een Soortenmanagementplan opgesteld wordt. De keuze voor een soort hangt sterk af van de mate van voorkomen van geschikte habitats en van de status van de soort, zowel binnen als buiten het plangebied.

Tip

Wees je bewust van de ruimtelijke context. In het stedelijk gebied komen vrijwel altijd gebouw bewonende soorten voor. Het is een logische stap om dan voor dergelijke soorten te kiezen. Deze soortgroep vertoont een relatief hoge dichtheid in stedelijk gebied. In het buitengebied gaat het al snel om andere soorten zoals steenuil en kerkuil.

Een lokale populatie in het buitengebied kan een veel lager aantal dieren bevatten dan een populatie of kolonie in het stedelijk gebied. Er is dan al snel een groter gebied nodig om een meerwaarde en goede inpassing voor soorten te hebben. Voor bv. de verblijfplaats van een enkel individu is een reguliere ontheffing al snel meer voor de hand liggend.

Maak per soort een ecologisch profiel en projecteer dat op het onderzoeksgebied. Een ecologisch profiel kan gezien worden als gebiedsanalyse uit de voorgaande stap aangevuld met bekende verspreidingsgegevens. Deze profielen worden nadat het veldonderzoek (stap 6) uitgevoerd is verder aangevuld. De ecologische profielen kunnen gekoppeld worden aan de natuurboekhouding. Per soort ontstaat er een overzicht van de ecologische functionaliteiten:

- *Verblijven (gemiddelde verspreiding, dichtheid, zomer, winter)*
- *Voortplantingsplaatsen*
- *Verplaatsing (loop- en vliegroutes/wissels e.d.)*
- *Voedsel zoeken; foerageergebied*
- *Verstoppen (schuilen) en rusten; vaste rust- en verblijfplaatsen*

4.6 Stap 5: Stakeholders selecteren en benaderen

Gebiedsonderzoek leent zich bij uitstek ervoor om met meerdere grondeigenaren onderzoek te doen. Samen bereik je meer! Zoek actief naar partijen die mee willen doen. Deze oproep geldt in het bijzonder voor gemeenten.

Wanneer een woningbouwcorporatie besluit om in het kader van het verduurzamen van haar gebouwen natuur inclusief te isoleren en te renoveren dan is dat voor de betreffende gemeente een uitgelezen kans om voor groot gebied onderzoek te doen naar de voorkomende ecologische functionaliteiten van beschermde soorten door aan te haken bij dit initiatief. Ditzelfde geldt wanneer een waterschap in het kader van bijvoorbeeld (beek) herstelprojecten een gebiedsontheffing wil aanvragen. Door gebruik te maken van elkaars gegevens wordt op relatief eenvoudige wijze inzicht verkregen in een grotere ecologische context.

Er zijn meerdere thema's die zich ruimtelijk laten vertalen. In veel gevallen zal er bij deze vertaling sprake zijn van een ruimtelijke ontwikkeling, beheer of een wijziging in gebruik. Hierbij speelt de aanwezige natuur een rol in de realisatie van de plannen. Wanneer de betreffende partijen samenwerken kan de ecologische context beter inzichtelijk gemaakt worden. Bovendien kunnen betrokken partijen gebruiken maken van één ontheffing beschermde soorten in plaats van dat er door iedere gebruiker voor een deelproject een ontheffing aangevraagd moet worden.

Verspreidingsonderzoek in een relatief groot gebied is naar verhouding goedkoper dan de optelsom van losse onderzoeken. Het blijft evengoed een investering die in principe door meerdere grondeigenaren met belangen gedragen zou kunnen worden.

4.7 Stap 6: Onderzoek naar het voorkomen van de geselecteerde beschermde soorten

Nu de keuze voor de soorten is gemaakt kan er gestart worden met het verspreidingsonderzoek. Hiervoor is [ecologische deskundigheid](#) nodig. Het systematisch verzamelen van de gegevens en het juist interpreteren van de waarnemingen zijn daarbij cruciaal.

Onderzoek naar beschermde soorten waarvoor je een gebiedsontheffing wilt aanvragen is in de meeste gevallen een vereiste omdat volledige en actuele verspreidingsgegevens (bv. uit de Nationale Databank Flora en Fauna) niet voorhanden zijn. Het doel van deze stap is inzicht te krijgen in de verspreiding van de soorten en de (cruciale) ecologische functies die het gebied vervult voor deze soorten.

Vereisten vanuit ontheffing

Het volgende dient per soort te worden aangetoond:

- Het voorkomen (verspreidingsbeeld) in het SMP-gebied;
- Het gebruik van het gebied (ecologische functies);
- Waardering van de ecologische functies; cruciaal en jaarrond beschermd;
- Wat is de staat van instandhouding; gunstig, matig gunstig of ongunstig.

Verspreidingsonderzoek

Uitvoering van de GAN is enerzijds generiek en anderzijds specifiek. Geen gebied / gemeente is gelijk en dat geldt ook voor stroomgebieden van waterschappen. Iedere regio heeft andere soorten en een ander gemeentelijk beleid en natuurambitie. Anderzijds is de systematiek van werken generiek. De basis voor een effectieve toepassing van de Gebiedsgerichte aanpak natuur is wanneer er gewerkt wordt met betrouwbare natuurgegevens. Zonder deze gegevens is het niet mogelijk om een representatieve inschatting te maken van een populatie en de (gunstige) staat van instandhouding.

Betrouwbare gegevens zijn systematisch door een deskundige verzamelde gegevens volgens een onderbouwde onderzoeksmethode. Dit hoeft niet per definitie volgens een onderzoeksprotocol te zijn zoals genoemd in de Kennisdocumenten Natuur (BIJ12). Let op! Onderzoek in het stedelijk gebied verschilt van het onderzoek in het landelijk gebied. In alle gevallen is er onderbouwing nodig waarom de wijze van onderzoek een betrouwbaar beeld geeft van de verspreiding van de soorten en de ecologische functies binnen het gebied. Mede gerelateerd aan de voorziene ontwikkelingen.

De eerste keer dat er in een gebied onderzoek naar soorten wordt uitgevoerd wordt er gestart met een uitgebreide en volledige nulmeting (onderzoek naar de uitgangssituatie):

- Verspreiding van de soorten (aantallen en dichtheid);
- Gebruik van het (stedelijk) landschap en in kaart brengen van de ecologische functies per soort; aanwezigheid van verblijfplaatsen/ voortplantingsplaatsen, essentiële structuren zoals foerageergebieden en vliegroutes (voor vleermuizen).

Voor onderzoek naar gebouw bewonende soorten kan inspiratie opgedaan worden bij het onderzoek dat in het kader van de gebiedsontheffing van de gemeente Tilburg is uitgevoerd.

Onderzoek naar ecologische relaties/ functies Dit onderdeel is noodzakelijk om een onderbouwde uitspraak te kunnen doen over de staat van instandhouding en het borgen ervan middels effectieve maatregelen.

Door de verspreidingsgegevens te interpreteren kan een deskundige aangeven welke functie een groenstructuur, water of gebouw voor een van de soorten vervult. Met andere woorden hoe deze soorten het (stedelijk) landschap gebruiken. Hierdoor is het mogelijk om een inschatting te maken van het effect van een ruimtelijke ingreep ten opzichte van deze functies.

Groenstructuur

Foto: Waterschap De Dommel

Vleermuizen staan erom bekend te leven in complexe netwerken. Naast het in kaart brengen van de verschillende ecologische functies zoals hieronder weergegeven voor de Gewone dwergvleermuis is het belangrijk te onderzoeken hoe deze functies zich tot elkaar verhouden.

Verblijven	Verplaatsen	Voedsel zoeken
<ul style="list-style-type: none"> • Kraamverblijf • Zomerverblijf • Paarverblijf • Winterverblijf 	<ul style="list-style-type: none"> • Vliegroute • Migratieroute 	<ul style="list-style-type: none"> • Foerageergebied

Door inzicht te hebben in de ecologische functies (het gebruik) en de potententiele functies (vastgesteld met de gebiedsanalyse) kan er een effectbeoordeling worden gemaakt. De effectbeoordeling is het uitgangspunt voor mitigerende en compenserende maatregelen (Stap 8).

Tip

Het resultaat is een verspreidingskaart met verschillende type waarnemingen zoals waarnemingen van foeragerende exemplaren van een soort, nest indicerend gedrag of de aanwezigheid van larven van een beschermde waterjuffer of libel. Per soort en per waarnemingstype kan er een verspreidingskaart gemaakt worden. Nadat deze kaarten geïnterpreteerd zijn kan er per soort een kaart met ecologische functiekaart van gemaakt worden gemaakt. Door deze kaarten toe te voegen aan de ecologische profielen ontstaat er een steeds completer beeld van de soort en het gebied.

Waardering van de ecologische functies

Het doel van dit onderdeel is inzicht te krijgen in de locaties die voor de beschermde soorten, waarvoor een Gebiedsontheffing wordt aangevraagd, een cruciale functie vervullen of jaarrond beschermd zijn.

De waardering van ecologische functies moet in het licht gezien worden van het verspreidingsonderzoek en het onderzoek naar de aanwezige ecologische relaties en functies.

Het doel van dit onderdeel is het borgen van cruciale ecologische functionaliteiten in het SMP-gebied. Bij cruciale functies heeft men dan de keuze om deze locaties te beschermen of aantoonbaar binnen het gebied te overcompenseren en duurzaam te integreren. Dit inzicht is de basis van een duurzame borging van deze functionaliteiten in het te ontwikkelen SMP-gebied (Stap 7 Kansen en bedreigingen). De locaties met cruciale functies zijn van vitaal belang voor de (populatie van de) soort in het gebied. Bij deze locaties gaat het niet om verblijfplaatsen alleen, maar om de ecologische functionaliteit ervan in een gebouw, groenstrook of bijvoorbeeld oppervlaktewater.

Het resultaat van deze stap is inzicht in de gunstige staat van instandhouding, de verspreiding van de soorten en hoe de onderzochte soorten het SMP-gebruiken.

Tip

Verwerk deze gegevens op kaart en voeg ze toe aan de ecologische profielen.

4.8 Stap 7: Kansen en bedreigingen benoemen

In deze stap worden de gegevens van voorgaande stappen gecombineerd. In zowel de kansen-analyse als de knelpunten-analyse gaat het over de huidige en toekomstige situatie in relatie tot deze ecologische functies. Er kunnen ecologische functies door wijziging in het habitat verdwijnen, maar ook ontstaan. Het doel van deze stap is het onderbouwen en het kunnen borgen van de (gunstige) staat van instandhouding die als voorwaarde dient voor het kunnen afgeven van een gebiedsontheffing. Daarnaast is deze stap een voorbereiding op de volgende stap (Stap 8), waar ingegaan wordt op de te nemen maatregelen.

In deze stap worden:

- De kansen voor de soort geïnventariseerd en zo veel mogelijk ruimtelijk gevisualiseerd (uitwerking op kaart) op basis van ecologische draagkracht;
- De huidige en toekomstige knelpunten (op dat moment bekende ontwikkelingen en activiteiten) geïnventariseerd en zo veel mogelijk ruimtelijk gevisualiseerd;
- Een prioritering gemaakt voor de aanpak van knelpunten.

Bij een onzorgvuldige voorbereiding kunnen renovatieprojecten een grote bedreiging vormen voor gebouw bewonende soorten

Foto: Maarten Kaales

Kansen

Kansen doen zich voor wanneer soort-specifieke maatregelen toegepast kunnen worden op nieuwe locaties, duurzaam geïntegreerd worden in ontwerpen en ontwikkelingen of wanneer knelpunten opgelost kunnen worden. De draagkracht en potentie van de locaties voor soorten is hierbij van belang.

De kansen die in de huidige situatie onbenut zijn kunnen voortkomen uit de aanwezige fysieke ruimte of door de ligging. Door de ligging kan het SMP-gebied bijvoorbeeld aansluiten op geschikt habitat voor een soort of verspreidingsgebied van een soort. Bijvoorbeeld als er een kwalitatief goed en omvangrijk foerageergebied naast het plangebied ligt, dan biedt dit kansen (draagkracht en meerwaarde) voor het behouden en realiseren van verblijfplaatsen binnen het plangebied. Benodigde ecologische functies voor soorten kunnen elkaar op die manier versterken waardoor een meerwaarde voor de soorten op populatieniveau ontstaat.

Naast kansen in de huidige situatie zijn er meestal ook kansen in de toekomstige situatie. Dit door bij de uit te voeren ruimtelijke ingrepen rekening te houden met de ecologische functies van de soorten (natuur inclusief bouwen). Kansen voor soorten kunnen ook gecreëerd worden door te investeren in de aanleg van nieuw of kwalitatieve verbetering van habitats (actieve soortenbescherming).

Tip

Ook hier geldt als tip: visualiseer de locaties met kansen en knelpunten. Hierdoor wordt het voor projectleiders een stuk eenvoudiger om kansen te benutten en knelpunten ruimtelijk op te lossen. Een visualisatie kan ook als basis dienen voor mitigerende en compenserende maatregelen en voor actieve soortbescherming in de praktijk.

Een Programma van Eisen kan ook opgesteld worden bij renovatieprojecten of beekherstelprojecten. Het is geen eis, maar een middel

om een en ander te borgen. Op deze manier kunnen concrete maatregelen eenvoudiger in het SMP worden uitgewerkt.

4.9 Stap 8: Maatregelen uitwerken voor de onderzochte soorten

In deze stap worden per SMP-soort concrete maatregelen uitgewerkt en voorgeschreven. Deze maatregelen worden ruimtelijk geprojecteerd. Dit is van belang in verband met de natuurboekhouding waar de ontheffing houder verantwoordelijk voor is.

De maatregelen zijn gericht op het behouden van waarden voor de gunstige staat van instandhouding (passieve soortenbescherming) enerzijds en het investeren en ontwikkelen (actieve soortenbescherming) anderzijds. De te nemen maatregelen gerelateerd aan de kansen en bedreigingen binnen het plangebied, vormen een belangrijke basis voor de gebiedsontheffing. Met deze onderbouwing dient de meerwaarde van de GAN (incl. borging van maatregelen) voor de soorten bepaald te worden, nu en in de toekomst.

Een natuurboekhouding is cruciaal voor de ontheffing houder en het bevoegd gezag om overzicht te kunnen houden over de uitgevoerde en opgelegde mitigerende en compenserende maatregelen. De ontheffing houder is verantwoordelijk voor deze boekhouding en dit zal vaak een belangrijke basis zijn voor de in de ontheffing voorgeschreven monitoring van genomen maatregelen.

De natuurboekhouding:

- Legt per activiteit voor het SMP-gebied vast welke mitigerende en compenserende maatregelen er uitgevoerd moeten worden.
- Registreert op welke locatie en wanneer deze mitigerende en compenserende maatregelen zijn uitgevoerd.
- Registreert ook de gekoppelde omgevingsvergunningen

Deze stap behandelt drie typen maatregelen; mitigerende maatregelen, compenserende maatregelen en investerende maatregelen. De eerste twee zijn reactieve maatregelen

voorgesteld vanuit een dreigende situatie of bestaand knelpunt. Investerende maatregelen worden proactief toegepast en komen voort uit het benutten van kansen en geven invulling aan actieve soortenbescherming. De ontheffing houder is verantwoordelijk voor deze natuurboekhouding.

Mitigerende maatregelen (reactief)

Dit zijn maatregelen die worden ingezet om:

- Verwachte negatieve effecten te verzachten en indien mogelijk te voorkomen.
- Effecten op korte termijn zo veel mogelijk te voorkomen en functies op lange termijn te verbeteren.

Compenserende maatregelen (reactief)

- Dit zijn maatregelen die worden uitgevoerd wanneer mitigerende maatregelen onvoldoende toereikend zijn in het tegengaan van negatieve effecten. Het gaat hierbij om een (eventueel) negatief effect op de aanwezige individuen, kolonie of populatie te voorkomen middels realisatie van maatregelen waarmee hetgeen verloren gaat vervangen wordt.
- Deze compenserende maatregelen zijn gebaseerd op de lokale ecologische draagkracht van het gebied enerzijds en de aansluiting met geschikte leefgebied buiten het SMP-gebied anderzijds.

Investerende maatregelen (proactief)

Dit zijn maatregelen die worden uitgevoerd omdat het gebied (landschap) in combinatie met de vastgestelde soorten kansen biedt om het leefgebied te verbeteren. Dit kan door het leefgebied te vergroten en/ of in kwaliteit te verbeteren. Ook hier wordt rekening gehouden met de ecologische draagkracht van het gebied en voorkomen van de soort in de regio.

Uitvoering van de maatregelen

De ontheffing houder is verantwoordelijk voor het uitvoeren van mitigerende en compenserende maatregelen. De gebruiker van de gebiedsontheffing is verantwoordelijk voor het

zorgvuldig uitvoeren ervan. De gebruiker van de gebiedsontheffing hoeft niet per definitie de ontheffing houder te zijn.

Tip

Maatregelen die zijn uitgevoerd kunnen in het kader van de natuurboekhouding ook geregistreerd (gekarteerd) en gefotografeerd worden. Dit kan als basis dienen bij een zorgvuldige monitoring naar de effectiviteit van de uitgevoerde maatregelen. Op deze manier kan er een goed gedocumenteerde beeldbank worden aangelegd.

Gewone dwergvleermuis: de meest zichtbare en algemeen voorkomende vleermuis in Nederland

Foto: Trineke Bakker

4.10 Stap 9: Gebiedsontheffing aanvragen en ontvangen

Alle voorbereidende stappen zijn doorlopen en zijn in beeld gebracht. Nu is het aanvragen van de Gebiedsontheffing bij de provincie aan de orde.

In 2.1.4 is beschreven aan welke vereisten en randvoorwaarden het afgeven van een ontheffing in het kader van de Wet natuurbescherming moet voldoen.

Het eerste vereiste is dat er geen andere bevredigende oplossing is. Dat betekent dat de werkwijze (fasering, materiaal), inrichting en maatregelen voor de soorten zoveel mogelijk geoptimaliseerd zijn.

Het tweede vereiste is dat er voor het afgeven van een ontheffing een wettelijk belang in de zin van de Wnb nodig is. De belangen die voor de gebiedsontheffing natuur kunnen spelen zijn:

- Openbare veiligheid of volksgezondheid; deze kan gebruikt worden voor gebiedsontheffing voor activiteiten van waterschappen die gerelateerd zijn aan tegengaan van overstroming (kades) of realisatie van waterberging. Volksgezondheid wordt ook nog weleens gemotiveerd voor ontheffingen met activiteiten in het kader van renovatie/isolatie; het verduurzamen van woningen, verbeteren van het leefklimaat, energiebesparing, minder CO₂ uitstoot en daarmee beperking van klimaatverandering.
- Het voorkomen van (belangrijke) schade aan wateren; dit belang kan eveneens door waterschappen ingezet worden bij daaraan gerelateerde activiteiten.
- Ter bescherming van flora of fauna; dit belang kan gebruikt worden bij activiteiten die een aantoonbare meerwaarde hebben voor flora en fauna. De Gebiedsgerichte aanpak natuur maakt soortenbescherming in een grotere ecologische context mogelijk waardoor de effectiviteit van de bescherming toeneemt. Bovendien geeft de Gebiedsgerichte aanpak natuur invulling aan actieve soortenbescherming, worden kansen benut en krijgen de soorten een meer integrale (en daarmee duurzame) plek in de voorziene gebiedsontwikkeling.

De derde randvoorwaarde voor het verlenen van een Gebiedsontheffing: De activiteit leidt tot verbetering van de (gunstige) staat van instandhouding van de desbetreffende soort. Het totaal van het SMP dient dit voldoende uit te werken: een borging van het behouden en ontwikkelen van ecologische functies van soorten binnen het plangebied door het nemen van uitgewerkte maatregelen.

De provincie beoordeelt de ontheffing aanvraag met het soortenmanagementplan, de kern van de aanvraag gebiedsontheffing, op compleetheid en verzoekt zo nodig om een aanvulling alvorens een besluit te nemen.

4.11 **Stap 10: Toezicht houden en handhaven; het borgen van een goede uitvoering**

Deze stap is een onderdeel van de borging dat opgelegde maatregelen (voorwaarden) uitgevoerd worden conform de natuurboekhouding en het SMP.

De ontheffing houder is verplicht zich te houden aan de voorschriften. Provincie kan het naleven van de voorschriften van de ontheffing controleren via toezicht en handhaving.

Borging

“Wanneer een ontheffinghouder het recht verkrijgt om derden toe te staan gebruik te maken van de afgegeven gebiedsontheffing en te werken volgens de onderliggende aanpak dan dient de ontheffinghouder de toestemming voor dat gebruik goed vast te leggen. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan het verstrekken van schriftelijke machtigingen. De ontheffinghouder blijft daarbij verantwoordelijk en aansprakelijk voor de juiste naleving van de gebiedsontheffing en de daaraan verbonden voorwaarden.”

4.12 **Stap 11: Monitoring en evaluatie**

Deze stap is een belangrijk onderdeel omdat het de borging voor een langere tijd regelt. Monitoring is tweeledig. Enerzijds gaat het om inzicht in de uitgevoerde activiteiten en de genomen maatregelen onder de ontheffing. Anderzijds gaat het om de trend en ontwikkeling van de soorten (populaties) in het plangebied te kunnen bepalen waarvoor de ontheffing is aangevraagd. Een van de randvoorwaarden voor het afgeven van een ontheffing is dat de staat van instandhouding van een soort niet mag verslechteren. Door het monitoren van de (lokale) populatie in het SMP-gebied voorkom je verassingen. Geadviseerd wordt om in elk geval jaarlijks te monitoren, een en ander afhankelijk van de aanwezige soorten en omvang van de activiteiten in een SMP-gebied. Mocht een soort ineens hard achteruitgaan dan zie je dat bij een jaarlijkse monitoring.

In verband met de onderzoek intensiteit en de daarmee gepaard gaande kosten is het niet realistisch te stellen dat een onderzoek conform de nulmeting uitgevoerd moet worden. Bovendien is dat ook niet nodig. Met de monitoring wil je de lokale populatie volgen. Met de monitoring wordt een oordeel gegeven of een populatie achteruitgaat, stabiel is of in aantal toeneemt. Dit kan worden vastgesteld middels trendonderzoek. Ook hier geldt dat iedere soortgroep zijn eigen onderzoeksmethodiek kent.

Monitoring van vleermuizen

De Zoogdiervereniging heeft hiervoor een monitoringsystematiek voor vleermuizen ontwikkeld genaamd Vleermus. De naam is een verwijzing naar een bekende kwalitatieve inventarisatiemethode voor vogels, deze door SOVON ontwikkelde methode is genaamd MUS. MUS staat voor Meetnet Urbane Soorten.

Bijlage – Begrippen en afkortingen

Begrip	Toelichting
Actieve soortenbescherming	Bovenwettelijke beschermde maatregelen, gebaseerd op het benutten van kansen.
Ecologisch Profiel	Dit is een beschrijving van een soort in een gebied en de wijze waarop deze soort zich daarin gedraagt; algemeen voorkomend, vliegroutes, verblijfplaatsen, knelpunten, kansen. Een ecologisch profiel is een bijlage van de natuurboekhouding.
Foerageergebied	Gebied dat door de betreffende soort gebruikt wordt om voedsel te zoeken
Natuurboekhouding	Registratiedocument voor de ontheffing houder waarin alle uit te voeren en uitgevoerde mitigerende en compenserende maatregelen per activiteit, gebied en per soort worden bijgehouden.
'Opzettelijk verstoren'	Een soort dusdanig benaderen dat er logischerwijs verstoring op kan treden.
Passieve soortenbescherming	Soortenbescherming gebaseerd op basis op van vastgestelde regels zoals de regels die voortvloeien uit de Wet natuurbescherming.
Kennisdocument Natuur	Deze kennisdocumenten vervangen de bekende soortenstandaarden en zijn te vinden op de site van BIJ12. Lees meer >>
(Gunstige) Staat van instandhouding	<p>Artikel 1 van de Habitatrichtlijn geeft aan wanneer voor soorten sprake is van een gunstige staat van Instandhouding. De staat van instandhouding van een soort is het effect van de som van de invloeden die op de betrokken soort inwerken en op lange termijn een verandering kunnen bewerkstelligen in de verspreiding en de grootte van de populaties van die soort. De staat van instandhouding wordt als gunstig beschouwd wanneer:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uit populatie-dynamische gegevens blijkt dat de betrokken soort nog steeds een levensvatbare component is van de natuurlijke habitat waarin hij voorkomt, en dat vermoedelijk op lange termijn zal blijven (POPULATIE), en • Het natuurlijke verspreidingsgebied van de soort niet kleiner wordt of binnen afzienbare tijd lijkt te zullen worden (RANGE), en • Er een voldoende groot habitat bestaat en waarschijnlijk zal blijven bestaan om de populaties van die soort op lange termijn in stand te houden (LEEFGEBIED). Bron: Broekmeyer, M.E.A., M.H.C. van Adrichem, R. Pouwels en R. Jochem, 2015. Soortmanagementplannen en de Habitatrichtlijn; Ruimtelijke onderbouwing duurzaamheid populaties Gewone dwergvleermuis. Wageningen, Alterra Wageningen UR (University & Research centre), Alterra-rapport 2608. 46 blz.; 8 fig.; 5 tab.; 29 ref.
Zorgplicht	Betekent dat je aantoonbaar zorgvuldig moet handelen.

Verspreidingskaart	Een kaart met daarop aangegeven de locaties waar (beschermde) soorten zijn vastgesteld.
Vvgb	Verklaring van geen bedenkingen
Wnb	Wet natuurbescherming
Wabo	Wet algemene bepalingen omgevingsrecht, de wettelijke regels voor het (vergunningsvrij) bouwen
RVO	Rijksdienst voor ondernemend Nederland
Bor	Besluit omgevingsrecht; de Bor is de uitwerking van de regels van de Wabo
OLO	Omgevingsloket online
Mor	Ministeriële regeling omgevingsrecht, in de Mor staan de indieningsvereisten. Wat moet er allemaal aangeleverd worden bij een omgevingsvergunning

Brabantlaan 1
Postbus 90151
5200 MC 's-Hertogenbosch
Telefoon (073) 681 28 12
Fax (073) 614 11 15
www.brabant.nl